

РЕЦЕНЗІЯ

УДК 811.511.141:378.147](075.8)

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.42.2025.334979>

Берегсасі А. Ф.

beregszaszi.aniko@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6860-7579>

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Україна

Дудич Лакатош К. І.

dudics.katalin@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1354-4421>

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Україна

А. С. Чурман-Пушкаш

csurman.aniko@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8018-621X>

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Україна

Дата надходження 10.04.2025. Рекомендовано до друку 29.04.2025

Рецензія: Kozmács István – Vančo Ildikó: Nyelvtantanítás kicsit másképp. Oktatási segédanyag a magyar nyelvtan oktatásához a 10–12 éves korosztály számára, Módszertani segédkönyv a magyartanárszakos hallgatók számára, Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, 2023. 170. o. – Іштван Козмач – Ілдіко Ванцо. Навчання мови по-новому. Методичний посібник з викладання угорської граматики для школярів віком 10-12 років. Методичний посібник для студентів спеціальності “Середня освіта (угорська мова і література)”, Нітра: Університет Костянтина Філософа в Нітрі, 2023. 170 с.

Методика навчання угорської як рідної мови уже протягом довшого часу перебуває в центрі уваги досліджень з лінгводидактики та мовознавства як в Угорщині, так і за її межами. Результати численних теоретичних та емпіричних досліджень підтверджують, що ті самі методичні матеріали, ті самі шаблони не можуть використовуватися для навчання рідної мови учнів, що пішли до школи, будучи носіями різних мовних варіантів унаслідок різних суспільних обставин. Попри те, що за останнє десятиліття адитивний підхід до методики навчання рідної мови, здобутки соціолінгвістики вже проявилися і на рівні старших класів закладів загальної середньої освіти, однак навчальний матеріал середніх класів так і не змінився: 10–12-річні діти з року в рік засвоюють граматику літературної (стандартизованої) угорської мови. Натомість доцільно було б при навчанні граматичної системи мови використовувати й результати досліджень із соціолінгвістики та діалектології. На сьогодні вже маємо кілька методичних посібників, які застосовують такий підхід. До цього переліку належить і праця, яку ми розглянемо в цій рецензії.

Автори книги є досвідченими та авторитетними дослідниками мововживання, навчання мови та підготовки педагогів-фахівців угорської громади в Словаччині. Видання “Nyelvtantanítás kicsit másképp” (“Навчання мови по-новому”), яке побачило світ 2023 року, стало вдалим узагальненням того досвіду, який лінгвісти Ілдіко Ванцо (Vančo Ildikó) та Іштван Козмач (Kozmács István) набули за останні роки у сфері мовного планування та організації освітнього процесу в Словаччині.

Хоча у “Вступі” (с. 7) автори рекомендують свою працю насамперед студентам педагогічних спеціальностей, щоб ті якомога ефективніше могли спланувати свою професійну практику, однак книга чудово підійде і власне вчителям-практикам,

які знайдуть тут чимало ідей не тільки для словацьких шкіл з навчанням угорською мовою. На думку авторів, дуже важливо, щоб дитина відкривала для себе світ рідної мови із зацікавленням та бажанням, а здобути під час вивчення угорської мови знання могли застосувати й при засвоєнні інших мов. “Тож спільним для всіх гаслом має стати: Будьмо допитливими!” (с. 8).

Видання складається з десяти великих блоків і може стати чудовим вказівником для належного планування та проведення шкільного уроку. Розділ “Теоретичні основи” (с. 9–26) розглядає роль граматики в навчанні, способи її подачі, звертаючи увагу на важливість врахування різниці між мовними варіантами учнів, які навчаються у школі. Автори аналізують непослідовність, що простежується у навчальних програмах з рідної (угорської) мови, акцентуючи увагу на відсутності цілей “розвивати сукупність компетенцій, спрямованих на комунікацію та реалізацію в суспільстві”. Суть такого підходу вони узагальнюють так: “...коли ми навчаємо правопису, навіть на хвилинку не подумаймо, що діти вивчають граматику. І хай навіть на думку вам не спадає, що коли ви навчаєте дітей граматики, то цим розвиваєте і їх мовлення (тобто мововживання у традиційному розумінні). Усе це не означає, що навчання граматики має бути різко відокремлене від інших видів діяльності. Правильно ми чинитимемо тоді, коли три діяльності комплексно доповнять одна одну” (с.12).

Далі автори сконденсовано, акцентуючи на найважливіших моментах, розкривають ті відомості (с.15–24), які необхідно запам’ятати студенту чи педагогу-початківцю, якщо він бажає успішно працювати в школі. Підрозділ “Мова” розкриває такі важливі терміни та поняття, коротко описує такі теорії, без яких чітко та структуровано засвоїти шкільний матеріал, успішно розвивати різні мовні, комунікаційні компетенції неможливо.

Крім типів мовних знаків, читач може освіжити свої знання і про різні рівні мови, про мовні варіанти. Оскільки видання розраховане як методичний посібник для представників угорських меншин, окрему увагу приділено питанням діалектів та білінгвізму. У випадку обох явищ важливо, на думку авторів, наголошувати на їх природності та розвіювати можливі негативні упередження, які зовсім небажані ні на уроках угорської мови, ні на будь-яких інших уроках. “Очевидно, що мова закордонних діаспорних угорців відрізняється від мови угорців в Угорщині. І не тільки на рівні лексики, а й часто фонетично, у просодії та граматично. Цей факт повинен усвідомлювати кожен носій угорської мови. Як усвідомлювати й те, що мовний варіант, який використовується певною угорською діаспорою, не є гіршим чи помилковішим, ніж угорська розмовна мова (як не є діалекти гіршим мовним варіантом за літературну мову, а жоден мовний варіант не є гіршим за інший)” (с. 23). Автори додають зразки завдань, які відображають цей світогляд. Із вправами словацькою мовою зможуть працювати двомовні педагоги та учні.

Ілдико Ванцо та Іштван Козмач формують такі орієнтири для вивчення правопису, діляться таким досвідом з читачами, які стануть дуже корисними для



успішного формування умінь і навичок. Вони наголошують, що *“під час навчання правопису на належне розуміння тексту необхідно звертати таку саму увагу, як і на засвоєння орфографічних алгоритмів – навчання правопису може стати успішним лише тоді, якщо поруч завжди буде присутнім і розуміння тексту”* (с. 25).

Наступні розділи книги містять завдання різного типу та різного рівня складності. Автори звертають увагу, що перед їх використанням на уроках важливо ретельно переглянути пов'язаний тематичний матеріал, ознайомити з ним школярів і тільки в такому контексті виконувати індивідуальні або ж парні вправи та завдання. До більшості завдань додано пояснення, виділені зеленим кольором, а також наведено рекомендації, як саме можна викликати в 10-12-річних дітей зацікавлення певною темою.

У *“Розминці”* нам пропонують завдання на роботу з текстом: це ще раз підтверджує позицію авторів, що вивчення компонентів граматики не є самоціллю, їх можна використовувати в ширшому контексті, як елемент більш складної мети. Цього принципу автори дотримуються і в подальших дуже різних, захопливих, строкатих (у буквальному розумінні), часто пов'язаних між собою завданнях. Ігрові завдання, які дозволяють практикуватися з лексикології, фонетики, морфеміки, на тему зв'язків між звучанням та значенням слів, поєднуються між собою, створюючи певну цілісність, систему, яка орієнтується на найбільший мовний рівень. У підрозділі *“Написання текстів”* (с. 95–127) знаходимо добре продумані, взаємопов'язані завдання, спрямовані на створення тексту-розповіді, тексту-опису та тексту-роздуму, а також на розуміння тексту. До цієї частини автори додають ретельно пропрацьовані плани-конспекти уроків.

Розділ *“Великий J/LY виклик”* (с. 129–138) має на меті заохотити до самостійного, відповідального саморозвитку: учням доведеться поборотися з довшими квіз-завданнями.

Зображення 1. Уривок з видання (с. 129)

A NAGY J/LY KIHÍVÁS

A következőkben a *j* és *ly* betűt tartalmazó szavakkal kapcsolatos nagy kihívást teljesíthettek.

Aki teljesíti a kihívást, az a *J/LY Birodalom* császára lesz.

A NAGY J/LY KIHÍVÁS hét kihívást tartalmaz, és mindegyik kihívást két részletben (A és B) lehet teljesíteni. A kihívásokat a játékszabályok ismertetése után találod meg.

Далі подано завдання різного типу з орфографії, які також допоможуть зробити урок більш захопливим або ж належно підготуватися до змагань на знання орфографії.

Для зацікавлених читачів корисним для подальших пошуків стане список рекомендованої літератури. У додатку містяться зразки виконаних завдань до кожного розділу, що допомагає самоперевірці та дає ідеї для креативних завдань.

На початку огляду ми акцентували, що для різних закордонних спільнот необхідні різні методичні матеріали й посібники. Проте запропонована праця успішно може застосовуватися не тільки при підготовці угорських учителів та під час їхньої роботи в школах Словаччини: своїми підходами, влучним сконденсованим оглядом теоретичного матеріалу, підбором креативних завдань видання стане надзвичайно корисним для учасників освітнього процесу як в Угорщині, так і за її межами. Завдяки запропонованим зразкам вивчення граматики дійсно стане цікавішим, більш корисним з практичної точки зору, зможе викликати допитливість у школярів, зацікавити їх усією системою рідної мови.